

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Семенишиної-Фіголь Богдани Миколаївни на дисертацію Коссе Валерія Валерійовича «Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання сутенерству та втягненню особи в заняття проституцією», представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності складають значний відсоток від загальної кількості суспільно небезпечних діянь, які щорічно вчиняються в Україні. Вказане свідчить про те, що наразі наявна сукупність кримінально-правових та кримінологічних заходів та засобів протидії таким протиправним діям є застарілою та неефективною. Зокрема це також стосується проблеми запобігання сутенерству та втягненню особи в заняття проституцією. Аналіз ст. 303 КК України дозволяє констатувати, що такими, що не відповідають потребам та суспільній небезпечності такого діяння є також види та розміри покарань, які можуть бути призначені за його вчинення.

Як видається, в умовах трансформації суспільних відносин, розвитку кримінально-правової політики підхід до криміналізації та пеналізації такого суспільно небезпечного діяння має бути переглянутий та частково змінений. Такі зміни можуть полягати у визначенні альтернативних видів покарань, які можуть бути призначені за сутенерство та втягнення особи в заняття проституцією, розмежуванні видів та розмірів покарань залежно від форми реалізації об'єктивної сторони такого кримінального правопорушення, посилення кримінальної відповідальності за вчинення суспільно небезпечного діяння щодо дитини тощо. Паралельно із цим доцільною є розробка та впровадження у практичну діяльність кримінологічних стратегій та програм, скерованих не тільки на осіб, які вчинили такі протиправні дії, а і на потерпілих.

Отже, потреба в удосконаленні кримінально-правового та кримінологічного забезпечення протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним із сутенерством та втягненням осіб в заняття проституцією зумовлює актуальність та своєчасність обраної дисертантом теми дослідження.

Ступінь обґрунтованості й достовірність основних наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації.

Дисертаційне дослідження проведено відповідно до Стратегії боротьби з організованою злочинністю, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р та Плану заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 850-р; Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 800-р; Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 червня 2023 р. № 496-р; Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі 20 на період до 2025 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2018 р. № 728-р. Тема дисертаційного дослідження обрана в межах Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженої Наказом МВС України від 11 червня 2020 р. № 454; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025-2029 роки, затвердженої Наказом МВС України від 21 травня 2024 р. № 326. Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Донецького державного університету внутрішніх справ 22 грудня 2021 року (протокол № 6).

Емпіричну базу дослідження становлять результати вивчення 220 судових вироків (за 2019–2024 рр.) за ст. 303 КК України; статистичні та аналітичні дані Верховного Суду та Офісу Генерального прокурора, засобів медіа.

Метою дослідження стало визначення, узагальнення та розв'язання проблем, пов'язаних із удосконаленням кримінально-правових та кримінологічних засад запобігання сутенерству та втягненню особи в заняття проституцією, шляхом надання пропозицій та рекомендацій, скерованих на удосконалення національного кримінального законодавства та кримінологічної

практики у цій сфері. Для реалізації поставленої мети автор визначив перелік завдань, які було успішно вирішено під час дослідження.

У дослідженні було використано комплекс загальнонаукових та спеціально-наукових методів, обраних відповідно до мети та завдань роботи. Загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, конкретизація, аналогія, моделювання тощо) надали можливість визначити, проаналізувати та уточнити загальний зміст кримінально-правового та кримінологічного запобігання сутенерству або втягненню особи в заняття проституцією. Спеціально-наукові методи було використано з метою поглиблення та уточнення окремих питань та проблем, які утворюють змістовну характеристику дисертаційного дослідження. Порівняльно-правовий (компаративний) метод надав можливість проаналізувати європейський досвід запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним із сутенерством та проституцією та виявити можливі для запозичення позитивні риси зарубіжних кримінальних законодавств та відповідної кримінологічної практики; догматичний метод дозволив надати кримінально-правову та кримінологічну характеристику кримінальних правопорушень, передбачених ст. 303 КК України; метод структурно-функціонального аналізу надав можливість проаналізувати та удосконалити заходи запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 303 КК України; логіко-семантичний метод використано для аналізу та поглиблення понятійно-категоріального апарату; метод контент-аналізу використано для опрацювання матеріалів судової практики; метод системного аналізу надав можливість визначити недоліки національного кримінального законодавства в частині кримінальної відповідальності за сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією; статистичний метод дозволив проаналізувати офіційну статистичну звітність, викладену на сайті Офісу Генерального прокурора та судової влади.

Дисертація є одним із перших в Україні комплексним монографічним дослідженням, в якому виявлено та оновлено способи розв'язання проблем, пов'язаних із удосконаленням кримінально-правових та кримінологічних засад

запобігання сутенерству та втягненню особи в заняття проституцією із урахуванням сучасних умов функціонування держави та суспільства.

Варто погодитись із думкою автора, що більшість особистостей кримінальних правопорушників формувались за незадовільних умов ще на етапі зростання (с. 96 дисертації).

Заслуговує на схвалення та підтримку систематизація прогалин, які виникають на етапі досудового розслідування та судового розгляду обставин таких суспільно небезпечних діянь, які утворюють додаткові фактори, які впливають на кількісні показники цих кримінальних правопорушень: 1) порушення преюдиціальності – надання передчасної оцінки обставинам кримінального правопорушення чи особі кримінального правопорушника на підставі попередньо отриманих загальних доказів; 2) порушення судовими органами порядку затвердження 24 угоди про визнання винуватості між прокурором та обвинуваченим; 3) порушення порядку обрання запобіжного заходу до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 303 КК України; 3) порушення п. 2 ч. 4 ст. 374 КПК України щодо обов'язку визначення покарання, призначеного по кожному з обвинувачень, що визнані судом доведеними та остаточної міри покарання, обраної судом. (с. 23-24 дисертації).

Цікавою є пропозиція створення механізму реінвестування конфіскованого у сутенерів майна на захист і реабілітацію жертв проституції та торгівлі людьми.

Повнота висвітлення результатів дослідження в опублікованих працях. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено у семи наукових публікаціях, серед яких 4 статті (3 – одноособові, 1 – у співавторстві) у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, 3 тези доповідей на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних заходах.

Оцінка оформлення дисертації та академічної доброчесності. Дисертація відповідає вимогам чинного Порядку присудження ступеня доктора

філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. Порухень правил академічної доброчесності не виявлено.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані у:

- законотворчій діяльності – під час удосконалення національного кримінального законодавства України щодо кримінальної відповідальності та покарання за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності;

- науково-дослідній сфері – для подальшого вивчення теоретичних та практичних проблем запобігання кримінальним правопорушенням проти громадського порядку та моральності взагалі та сутенерству або втягненню осіб в заняття проституцією зокрема (акт впровадження у науково-дослідну діяльність Донецького державного університету внутрішніх справ від 03.02.2025);

- правозастосовній діяльності – для підготовки концепцій, цільових програм та стратегій, скерованих на розв’язання проблем запобігання кримінальним правопорушенням проти громадського порядку та моральності; – освітньому процесі – під час підготовки навчально-методичних матеріалів та робочих навчальних програм: ОК 19 «Кримінальне право», ОК 20 «Кримінологія» освітньо-професійної програми «Право (поліцейські)» Law (Police Officers), першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право, галузі знань 08 Право, кваліфікація: бакалавр права та ОК 11 «Кримінальне право», ОК 20 «Кримінологія» освітньо-професійної програми «Правоохоронна діяльність» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 262 Правоохоронна діяльність, галузі знань 26 Цивільна безпека, кваліфікація: бакалавр правоохоронної діяльності, а також при підготовці навчальних посібників із цих дисциплін (акт впровадження в освітній процес Донецького державного університету внутрішніх справ від 03.02.2025).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту роботи. Проте, не дивлячись на загальне позитивне враження від роботи дисертанта, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні положення, які мають бути уточнені під час захисту або враховані у подальших наукових працях:

1. На стор. 163 автор зазначає, що віктимологічне запобігання є частиною кримінологічного та повинно передбачати заходи, здатні знизити ризик вчинення щодо особи кримінального правопорушення шляхом усунення умов, факторів та чинників, які сприяють віктимізації. Частково це також може бути вирішено шляхом посилення нормативно-правового захисту потерпілих.

Поряд із цим, дисертант залишає поза увагою те, що така форма реалізації об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 303 КК України як втягнення особи в заняття проституцією передбачає використання таких способів як використання обману, шантажу, уразливого стану цієї особи та застосування чи погрозу застосування насильства. Часто жертви такого діяння обираються випадково, незалежно від ступеню їх віктимізації, через наявність об'єктивних причин – вік, зовнішні характеристики тощо.

У зв'язку із цим, під час захисту дисертанту варто зупинитись на цьому питанні більш детально та пояснити, чи є, на його думку, віктимологічні заходи, які можуть бути ефективними незалежно від способу, який використовує кримінальний правопорушник для втягнення особи в заняття проституцією.

2. На стор. 75 дисертації автор зазначає, що основною підставою криміналізації сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією є виконання державою міжнародно-правових зобов'язань, що особливо актуалізувалось в умовах воєнного стану.

Проте наведена позиція є дискусійною, оскільки, як видається, основними підставами криміналізації є ступінь суспільної небезпечності та поширеність діяння і вже потім – виконання державою міжнародно-правових зобов'язань. Із урахуванням вказаного, під час захисту доцільно навести додаткові аргументи з цього приводу.

3. На стор. 118 вказано, що основною детермінантою, яка зумовлює збільшення кількісних показників кримінальних правопорушень, передбачених ст. 303 КК України є зростання попиту на сексуальні послуги. В цілому не заперечуючи таку авторську позицію, необхідно відзначити, що наведена детермінанта є лише однією із основних, оскільки більшість причин та факторів такого роду кримінально протиправної діяльності знаходиться у соціально-економічній площині – у прагненні осіб отримувати матеріальну вигоду у найлегший спосіб. У такому випадку зростання попиту на сексуальні послуги – лише додатковий стимулюючий фактор. Вказане також підтверджується тим, що у більшості випадків кримінальне правопорушення, передбачене ст. 303 КК України вчиняється із корисливим мотивом.

4. На стор. 138 дисертації автор вважає, що визначення пособництва сутенерству самостійним видом кримінального правопорушення є позитивною рисою кримінального законодавства Швеції, Данії, Норвегії та Німеччини, котра, як видається, може бути запозичена для інтеграції у національне кримінальне законодавство. Водночас під час захисту доцільно відповісти на питання, чи не вважає дисертант що вказана пропозиція перевантажить кримінальне законодавство?

Водночас необхідно відзначити, що, не дивлячись на наведені дискусійні положення, дисертаційне дослідження Валерія Валерійовича Коссе є завершеною, новою для наук кримінально-правового циклу працею, у зв'язку із чим заслуговує на позитивну оцінку.

ВИСНОВОК

Дисертація Коссе Валерія Валерійовича на тему «Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання сутенерству та втягненню особи в заняття проституцією» відповідає вимогам чинного Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від

12.01.2022 р., та є завершеною самостійною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують чітко визначену наукову проблему, а її автор – **Коссе Валерій Валерійович** - заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент –

кандидат юридичних наук, доцент
заступник декану факультету № 4
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Богдана СЕМЕНИШИНА-ФІГОЛЬ

Підпис Семенишиної-Фіголь Богдани Миколаївни засвідчую

**Т.в.о. начальника відділу
документування
службової діяльності**

Наталя ХОЗЛУ